

**Ministerstvo práce a sociálních věcí
odbor sociálních služeb, sociální práce a sociálního
bydlení**

**Doporučený postup č. 1/2019,
pro služby odborné sociální poradenství v oblasti adiktologie**

Určeno pro: Poskytovatele sociálních služeb, pověřené osoby, sociální pracovníky,
pracovníky obecních úřadů obcí, krajské úřady

Datum platnosti: 15. 7. 2019

Datum účinnosti: 15. 7. 2019

Vypracoval: Odbor 22

Počet stran: 10

Obsah

PŘEHLED PRÁVNÍ ÚPRAVY	3
VÝCHODISKA.....	4
ZÁSADY SPOLUPRÁCE S ADIKTOLOGICKÝM KLIENTEM	4
POUŽÍVANÉ METODY V ODBORNÉM SOCIÁLNÍM PORADENSTVÍ V ADIKTOLOGII	5
ZÁKLADNÍ ČINNOSTI SOCIÁLNÍ SLUŽBY ODBORNÉ SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ V OBLASTI ADIKTOLOGIE.	6
PŘÍLOHA - Převodník mezi jednotlivými terminologiemi v rámci definice základních činností sociálních služeb a Standardy odborné způsobilosti služeb pro uživatele drog RVKPP.....	8

PŘEHLED PRÁVNÍ ÚPRAVY

Základními právními předpisy upravujícími systém poskytování sociálních služeb jsou:

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 108/2006 Sb.“)
- Vyhláška MPSV č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 505/2006 Sb.“).

V ustanovení §37 definuje zákon č. 108/2006 Sb. odborné sociální poradenství takto:

(3) Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.

(4) Služba podle odstavce 3 obsahuje tyto základní činnosti:

a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

b) sociálně terapeutické činnosti,

c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

V ustanovení §4 definuje vyhláška 505/2006 Sb. odborné sociální poradenství takto:

Základní činnosti při poskytování odborného sociálního poradenství se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

zprostředkování navazujících služeb,

b) sociálně terapeutické činnosti:

poskytnutí poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, psychologie a v oblasti vzdělávání;

tato základní činnost může být zajišťována poskytováním poradenství alespoň ve 2 z těchto oblastí,

c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

1. pomoc při vyřizování běžných záležitostí,

2. pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím.

VÝCHODISKA

Odborné sociální poradenství je poskytováno osobám, které se nacházejí v nepříznivé životní situaci a jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. V kontextu tohoto doporučeného postupu se jedná o osoby, které se nacházejí v různé fázi zneužívání návykových látek či v různých fázích rozvoje nelátkových závislostí. Odborné sociální poradenství může být tedy zaměřeno na předcházení rozvoje negativních souvislostí zneužívání návykových látek nebo nelátkových závislostí /gambling, závislosti na internetu apod./, zmírnění souvislostí a důsledků nebo řešení příčin, souvislostí a důsledků. Vzhledem k tomu, že závislost je definována jako onemocnění celé rodiny, je vhodné se specificky zaměřit na úkon „pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím“, tedy také s rodinou.

Závislost a škodlivé užívání je duševním onemocněním (MKN 10, F10 – F19), které je často kombinováno s dalším duševním onemocněním (deprese, psychóza, poruchy osobnosti, poruchy příjmu potravy, apod.) a somatickým poškozením. Závislé osoby vyžadují často dlouhodobou podporu. Kromě zdravotních a duševních obtíží mají celou řadu sociálních obtíží, které se pohybují od drobných potíží až k velmi závažným sociálním problémům. Jejich sociální obtíže nacházíme v následujících oblastech: obtíže ve společnosti - život na okraji společnosti, ohrožení stabilních příjmů – bez příjmu, dluhová problematika od drobných dluhů až po velkou předluženost, problémy se zaměstnáním - nezaměstnanost, ohrožené bydlení - bydlení na ulici, problémy se vzděláním, kriminální zkušenost – pobyt ve vězení, zhoršené nebo zprerhané vztahy s rodinou, blízkými, sociálním okolím.

Díky způsobu života na okraji společnosti dochází ke změně hodnotového systému, norem chování, omezení kontaktu s přirozeně zdravým prostředím a ztrátě potřebných kompetencí pro život ve většinové společnosti. Průvodním projevem je ztráta motivace a ztráta naděje na změnu.

Společnost vnímá tuto cílovou skupinu negativně, což vede k dalšímu vyčleňování a prohlubování jejich problémů. To vede k situaci, kdy se obtížně dostávají k naplnění svých práv a postoj společnosti se stává jejich vnitřním postojem k sobě samému. Pro část cílové skupiny je odborná pomoc jedinou šancí na změnu.

Vzhledem k širokému spektru potřeb výše uvedené cílové skupiny se jako efektivní ukazuje práce multidisciplinárního týmu, který je tvořen sociálními pracovníky, pracovníky v sociálních službách, dalšími odbornými pracovníky (např. psycholog, adiktolog) a pedagogy. Součástí týmu může být psychiatr, zdravotní sestra (zákon 372/2011 Sb.), náklady na ně nejsou hrazeny z prostředků na sociální služby (viz Standardy služeb pro uživatele drog, schválené Usnesením vlády 700/2005 Sb.).

Odborné sociální poradenství je poskytováno ambulantní formou nebo terénní formou v přirozeném prostředí klienta, nebo tam, kde se klient aktuálně nachází (vězení, nemocnice, zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu, na ulici). Poradenství v jednotlivých fázích poradenského kontaktu je poskytováno individuálně i skupinově.

ZÁSADY SPOLUPRÁCE S ADIKTOLOGICKÝM KLIENTEM

- Základem spolupráce je udržení a navázání dobrého bezpečného vztahu s klientem.
- Proces odborného poradenství směřuje ke zvyšování kompetencí k odpovědnému rozhodování.

- Spolupráce je založena na společné víře v možnost změny.
- Spolupráce je zaměřena na posilování silných stránek klienta, ne na jeho patologii, více klade důraz na celkový rozvoj životní situace klienta, než na redukované zaměření se na manifestovaný problém závislosti.
- Případová práce probíhá v kontextu kompetencí klienta a vlivu jeho blízkého sociálního okolí a vlivu dalších sociálních institucí.
- U velmi závažných případů klientů s duální diagnosou je žádoucí využití asertivního přístupu.

POUŽÍVANÉ METODY V ODBORNÉM SOCIÁLNÍM PORADENSTVÍ V ADIKTOLOGII

- **Zhodnocení stavu a potřeb klienta, posouzení nepříznivé sociální situace**

Specifikem zhodnocení stavu a potřeb klienta v adiktologických službách je nutnost zvážení jejich sociálních a zdravotních potřeb a zároveň možností a schopností. Ke zhodnocení využíváme rozhovor s klientem, u indikovaných klientů (např. duální diagnózy) pozorování přirozeném prostředí klienta, případně použití škál a dotazníků kvality života. Hodnocení stavu klienta je průběžnou činností, prováděnou po celou dobu spolupráce s klientem.

- **Motivační rozhovory**

Jedná se o strukturovaný rozhovor, zaměřený na nalezení, posílení a udržení vnitřní motivace ke změně nežádoucího chování a udržení této změny. Je to kontinuální činnost probíhající po celou dobu kontaktu s klientem.

- **Poradenství a podpora při krocích podporujících změnu životního stylu**

Podpora procesu recovery, přerušení kontaktu s drogovou scénou, plánování, poradenství při tvorbě strategií předcházení destabilizace navozených změn v životním stylu. Jedná se o individuální či skupinovou práci s klientem.

- **Poradenství směřující k rozvoji vlastních sociálních a psychologických dovedností a kompetencí klienta.** Mapování vlastních zdrojů klienta, jejich posilování. Jedná se o individuální či skupinovou práci s klienty.

- **Edukace** klienta, týkající se jeho onemocnění, rizikového způsobu života, orientace v sociální a zdravotních službách, sociálním systému.

- **Sociálně právní poradenství** se zaměřením na základní orientaci klienta při uplatňování svých práv a z nich vyplývajících povinností; poradenství související s dluhovou problematikou (mapování dluhů, podpora při insolvenčních řízeních), poradenství a podpora při plánování dalšího pracovního uplatnění, orientace ve vzdělávacích systémech, orientace v trestně právních záležitostech.

- **Koordinace péče** zahrnuje vyjednávání vhodných služeb pro klienta, hledání vhodných sociálních zdrojů v okolí klienta, tvorba jednoho koordinovaného plánu všech participujících stran (sociální pracovník, lékař, opatrovník, rodina apod.). Součástí je matching (párování klienta s vhodnou službou či intervencí), případové konference apod.

- **Case management** je v adiktologické oblasti indikovaný jak pro klienty vyžadující dlouhodobý podpůrný prvek v rámci celého systému, tak pro klienty procházející krátkodobou ohraničenou náročnou situací, která vyžaduje vyšší míru provázení, podpory a koordinace péče - jsou to např. uživatelé návykových látek po výkonu trestu odnětí svobody, těhotné uživatelky drog

připravující se na rodičovství nebo jím už procházející. Další skupinou jsou dlouholetí uživatelé návykových látek, kteří vykazují nízkou hladinu motivace ke změně a kteří ztratili naději na smysluplnější a hodnotnější život než život se závislostí.

Podstatou přístupu case management je dobré poznání silných a slabých stránek klienta, z něhož vyplývá plán spolupráce s maximálním využitím zdrojů klienta a vyjednání podpory v oblastech, kde jsou klientovy zdroje nedostatečné. Case manažer aktivně pomáhá obhajovat zájmy klienta a pomáhá mu v oblastech, kde jeho vlastní schopnosti nestačí. Průběžně aktivně monitoruje klientovi životní situaci a podle zjištění reviduje plán.

- **Podpora rodinných vztahů a vztahů s blízkými osobami a vztahů s dalším zdravým sociálním okolím.** Zahrnuje individuální i skupinovou práci s klientem a sociálním okolím (např. podpora v oblasti partnerského soužití, zvýšení takových kompetencí blízkých, které podporují dobré klima v rodině, podporují uzdravení klienta a jeho zapojení do běžného života, posílení rodičovských kompetencí klientů, intervence, jejichž poskytování vede ke zvládnutí obtížných životních situací /zhoršení zdravotního stavu klienta/, intervence vedoucí k pochopení udržovací mechanismů onemocnění v rodině.

ZÁKLADNÍ ČINNOSTI SOCIÁLNÍ SLUŽBY ODBORNÉ SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ V OBLASTI ADIKTOLOGIE

Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím

Zprostředkování navazujících služeb

- a) Párování potřeb klienta s dalšími vhodnými službami.
- b) Zprostředkování další péče a návazné péče.
- c) Vyhledávání osob, které nejsou v kontaktu se službami.
- d) Spolupráce se sociální sítí osob za účelem zabezpečení základních potřeb a bezpečného soužití v komunitě.

Sociálně terapeutické činnosti

Poskytnutí poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, psychologie a v oblasti vzdělávání

- a) Motivační trénink – posílení a udržení motivace ke změně životního stylu, pomoc s vytvořením náhledu na užívání návykových látek či závislostního chování a vztahových problémů.
- b) Aktivity prevence relapsu a podpora při krocích podporujících změnu životního stylu a předcházení destabilizace navozených změn.
- c) Aktivity směřující k rozvoji vlastních sociálních a psychologických dovedností a kompetencí klienta.
- d) Aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí.
- e) Poskytování informací o rizicích spojených se současným způsobem života a jejich snižování prostřednictvím metod založených na přístupu minimalizace škod.
- e) Vzdělávací aktivity zvyšující informovanost o problematice návykových nemocí a sociálních a společenských dopadech, sociálních, zdravotních a vzdělávacích systémech.
- f) Podpora při vyřizování sociálně právní agendy klienta.

- g) Pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a sociálním prostředím, podpora při dalších aktivitách sociálního začleňování.

Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

1. pomoc při vyřizování běžných záležitostí,

- a) Informační servis a zprostředkovávání služeb.
- b) Podpora při vzdělávání a pracovním uplatnění.
- c) Podpora při vyhledání a udržení vhodného a finančně udržitelného bydlení.
- d) Podpora při využívání zdravotních, sociálních, právních a dalších služeb.
- e) Podpora v souvislosti s dluhovou problematikou.
- f) Doprovázení klienta na úřady, k lékaři.

2. pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím.

- a) Poradenství při zapojování klienta do komunity.
- b) Podpora rodinných vztahů a vztahů s blízkými osobami.
- c) Doprovázení klienta - blízké sociální okolí, zájmové aktivity.
- d) Vyhledávání, mapování, koordinace zdrojů v okolí uživatele.
- e) Práce s krizí v případě aktuálního kolapsu kontaktu s přirozeným sociálním prostředím sledující jeho obnovení.

PŘÍLOHA - Převodník mezi jednotlivými terminologiemi v rámci definice základních činností sociálních služeb a Standardy odborné způsobilosti služeb pro uživatele drog RVKPP

Vyhláška 505/2006 Sb.	Činnost služby	Argument	Odborný názor SAS APSS ČR	Ukotvení ve Standardech odborné způsobilosti RVKPP
§ 4 odst. a) vyhlášky "zprostředkování navazujících služeb"	Pomoc při vyřízení ústavní či rezidenční léčby, nebo léčby ve zdravotnickém zařízení	Je přímým zprostředkováním navazujících služeb.	Je základní činností Odborného sociálního poradenství.	4.5.1: Ukončení a přerušování služby je plánováno s cílem zabezpečit vhodnou následnou péči. Postup ukončování či přerušování služby je blíže písemně specifikován s ohledem na místní podmínky a skladbu pacientů/klientů. Uvedený postup mimo jiné zahrnuje pravidla pro možnost opakovaného využití služby, propuštění z důvodu porušení pravidel a vydávání předběžné propouštěcí zprávy. Uvedeným postupem se služba řídí.
	Zprostředkování další péče	Je přímým zprostředkováním navazujících služeb	Je základní činností Odborného sociálního poradenství.	4.5.1: Ukončení a přerušování služby je plánováno s cílem zabezpečit vhodnou následnou péči. Postup ukončování či přerušování služby je blíže písemně specifikován s ohledem na místní podmínky a skladbu pacientů/klientů. Uvedený postup mimo jiné zahrnuje pravidla pro možnost opakovaného využití služby, propuštění z důvodu porušení pravidel a vydávání předběžné propouštěcí zprávy. Uvedeným postupem se služba řídí.

<p>§ 4 odst. b) vyhlášky "poskytnutí poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, psychologie a v oblasti vzdělávání" a částečně § 4 odst. a) vyhlášky - "zprostředkování navazujících služeb"</p>	<p>Motivační trénink a příprava na ústavní či rezidenční léčbu, nebo léčbu ve zdravotnickém zařízení</p>	<p>Slouží k posilování úspěchů klienta dosažených v ambulantním prostředí s cílem udržení jeho stavu na úrovni odpovídající požadavkům jeho příjmu do navazujících služeb, resp. do ústavní či rezidenční léčby, nebo léčby ve zdravotnickém zařízení</p>	<p>Je základní činností Odborného sociálního poradenství.</p>	<p>4.5.1: Ukončení a přerušování služby je plánováno s cílem zabezpečit vhodnou následnou péči. Postup ukončování či přerušování služby je bližší písemně specifikován s ohledem na místní podmínky a skladbu pacientů/klientů. Uvedený postup mimo jiné zahrnuje pravidla pro možnost opakovaného využití služby, propuštění z důvodu porušení pravidel a vydávání předběžné propouštěcí zprávy. Uvedeným postupem se služba řídí.</p>
<p>§ 4 odst. b) vyhlášky "poskytnutí poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, psychologie a v oblasti vzdělávání"</p>	<p>Zhodnocení stavu klienta</p>	<p>Vstupní anamnéza je nutný předpoklad pro stanovení zakázky uživatele služby a možnosti poskytnout odpovídající potřebné poradenství</p>	<p>Je základní činností Odborného sociálního poradenství.</p>	<p>4.3.3: Zhodnocení stavu pacienta/klienta, jehož součástí je zhodnocení psychosociálního fungování pacienta/klienta (včetně rodinného zázemí, pracovní anamnézy, právního postavení atd.) a stanovení úvodního plánu odborné péče.</p>
	<p>Kontaktní práce</p>	<p>Vytvoření zakázky a objednávky je součástí tvorby smlouvy mezi uživatelem a poskytovatelem služby, jako taková je opět potřebným předpokladem pro následující samotný proces poradenství</p>	<p>Je základní činností Odborného sociálního poradenství.</p>	<p>4.4.1: Kontaktní práce: První kontakty jsou zaměřeny na vytvoření důvěry mezi pacientem/klientem a pracovníky služby, na motivaci ke změně rizikového chování a přijetí léčebného plánu.</p>
	<p>Poradenství</p>	<p>Je hlavní náplní samotného procesu poradenství</p>	<p>Je základní činností Odborného sociálního poradenství.</p>	<p>4.4.2: Základní poradenství týkající se zdravotního a psychického stavu pacienta/klienta, zdravotních a sociálních rizik spojených s užíváním drog a minimalizace těchto rizik, možností léčby, rehabilitace a sociální reintegrace, informací o léčebných a jiných odborných službách, získávání</p>

				motivace a doporučování do příslušných služeb, poradenství před a po testování na HIV a hepatitidy.
<p>§ 4 odst. b) vyhlášky "poskytnutí poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, psychologie a v oblasti vzdělávání" a § 4 odst c) 2. vyhlášky - "pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím ."</p>	<p>Skupinová, individuální a rodinná terapie, socioterapie</p>	<p>Skupinová a individuální terapie, rodinná terapie, socioterapie. Slouží k obnovení či upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím a její součástí je zároveň přímé poradenství, práce s rodinou pomáhá při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím</p>	<p>Je základní činností Odborného sociálního poradenství.</p>	<p>4.4.6: Skupinová a individuální terapie. Rodinná terapie a práce s rodinou: Vedená kvalifikovaným pracovníkem, probíhá především v krátkodobém a střednědobém časovém horizontu. Cíle a metody jsou voleny s ohledem na potřeby pacienta/klienta a plánovanou dobu vzájemné spolupráce. a 4.4.10 Práce s členy rodiny a partneři: Je prováděna s ohledem na individuální podmínky pacientů/klientů individuální nebo skupinovou formou s cílem poskytnout orientaci v problému závislosti, emoční a sociální podporu, mobilizovat zralé chování a zachovat základní fungování rodiny.</p>
	<p>Prevence relapsu</p>	<p>Slouží k posilování dosažených úspěchů klienta a v předcházení jejich kolapsu v kontextu upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím</p>	<p>Je základní činností Odborného sociálního poradenství.</p>	<p>4.4.9: Prevence relapsu se provádí u všech pacientů/klientů, je neoddělitelnou součástí programu. Služba má písemně stanoveno, jak principy prevence relapsu v programu uplatňuje. Uvedenými postupy se služba řídí.</p>

	Krizová intervence	Je metodou používanou v případě akutního kolapsu kontaktu s přirozeným sociálním prostředím sledující jeho obnovení.	Je základní činností Odborného sociálního poradenství.	4.4.6 (Specifické potřeba klienta) Skupinová a individuální terapie. Rodinná terapie a práce s rodinou: Vedená kvalifikovaným pracovníkem, probíhá především v krátkodobém a střednědobém časovém horizontu. Cíle a metody jsou voleny s ohledem na potřeby pacienta/klienta a plánovanou dobu vzájemné spolupráce.
--	--------------------	--	--	--